

Språkfrågor i urval

Har du tjänstebil

I Terminfo 2/88 ingick en viktig liten ordlista. Den tog upp den besvärliga terminologin i anknytning till tjänstebilar och bilförmåner av olika slag. Den finfördelade finska terminologin på området har gett mången svensk översättare gråa hår, eftersom svenskan i motsats till finskan i flera

fall nöjer sig med ett och samma ord (*tjänstebil*) för något olika företeelser. Det sammanhänger i sin tur med att ordet *tjänst* och sammansättningar på *tjänste-* har en vidare betydelse än finskans *virka* och sammansättningar på *virka-* (jfr tjänsteman, tjänstebostad). Vi återger en förenklad version av listan:

yhteisöauto

bil som inte är i användarens privata ägo

yrittysauto

bil som ägs av ett företag

työsuhdeauto

företagsbil som fortlöpande används av den anställda och för vilken han betalar skatt

virka-auto

tjänstebil (yhteisöauto) som används bara i arbetet

autoetuauto

tjänstebil vars användare har fri bilförmån

autoetu

beskattningsbar naturaförmån som består i att den anställda har rätt att använda firmabil för privat körning

auton käyttöetu, rajoitettu autoetu

bilförmån vid vilken arbetsgivaren betalar kostnaderna för bilen bortsett från kostnaderna för privat körning

vapaa autoetu, täysi autoetu

bilförmån vid vilken arbetsgivaren står för alla kostnader för bilen

tjänstebil**företagsbil, firmabil****tjänstebil****tjänstebil****fri tjänstebil, förmånsbil****bilförmån****bruksförmån av bil (i skattestyrelsens beslut), begränsad bilförmån****fri bilförmån****Glöm inte mellanslaget**

I maskinskriven text har det i synnerhet bland ovana skribenter börjat dyka upp ett trivalt men förargligt och opraktiskt skrivefel: mellanslaget efter punkt och andra skiljetecken utelämnas, så att det följande ordet börjar omedelbart efter skiljetecknet.

Bortsett från estetiska och normativa synpunkter har skrivsättet den nackdelen i dessa textbehandlingens tider att en dator uppfattar orden före och efter skiljetecknet som ett enda ord. Detta får i sin tur konsekvenser framför allt vid radbyte — textbehandlingsprogrammen byter inte rad efter punkt utan kräver bindestreck. På samma sätt störs stavningskontroll och ordräkning.

Skrivning i skolan sker främst för hand, men det vore bra om modersmåslärarna ändå kunde fästa elevernas uppmärksamhet också vid elementära skrivregler vid maskin-

skrivning och textbehandling. Mellanslag efter skiljetecken är en sådan grundläggande regel.

Fullmäktige än en gång

Så här i kommunalvalstider påminner vi om att *fullmäktige* är en pluralisform. Man bör alltså inte tala om "det nya kommunfullmäktige" eller "ett enigt stadsfullmäktige". Behandla alltså antingen ordet som pluralis av *fullmäktig* — *de nya kommunfullmäktige* — eller använd sammansättningen *fullmäktigförsamling*. (Se närmare Språkbruk 2/1984.)

Fatta beslut

En ingrodd men för många störande fennicism i finlandssvenskan är uttrycket "göra beslut" efter finskans "tehdä päätös". Det riktiga svenska uttrycket är

förstås *fatta beslut*. I modern svenska — inte minst i politiska sammanhang — används också *ta beslut*. Det bör självfallet också accepteras, även om det fortfarande för många har en speciell stilistisk prägel.

Andra substantiv vid vilka vi inte enligt mönster av finskans ”tehdä” kan använda ”göra” på svenska är *initiativ* och *avtal*. Man *tar initiativ* och *ingår* eller *sluter avtal*.

Schemana och temana

Svenskan innehåller en hel del ord med främmande ursprung, men vi lägger inte alltid märke till dem, eftersom orden efterhand anpassat sig till det svenska språksystemet. De har fått försvenskad stavning och böjning och följer svenskt uttalsmönster. Det är framför allt när orden söker hemorts rätt i språket, dvs. när språkbrukarna slutar upp att använda orden som citatorer och i stället försöker sig på att böja dem, som svårigheter uppstår. Vilket genus??? Vilken böjning???

Så småningom brukar orden stabilisera sig, men det kan ta lång tid. Det har det gjorts för de grekiska lånorden *schema* och *tema*. Orden har gamla anor i svenskan, och

ännu i den 9 upplagan av SAOL (Svenska Akademiens ordlista) från 1923 håller de på och söker sin form. Två alternativa pluralformer anges för både *schema* och *tema*: *pl.* = (dvs. lika med singularformen), *äv. -ta*. Men i SAOL 9, utgiven 1950, skiljs vägarna. *Schema* har nu ändelsen *-n* i pluralis. Inga alternativ anges. *Tema* följer samma mönster men har fått behålla tillägget *äv. -ta*. Pluralformerna *schema* och *tema* är avskrivna.

I 10 upplagan av SAOL från 1973 är också den lånade grekiska ändelsen utmönstrad, och därmed är vi framme vid dagens språkbruk, eller snarare det **rekommenderade** språkbruket, för trots att t.ex. *tema* för länge sedan officiellt förlorat sin främmande pluralform stöter man på den då och då. Det är egentligen inte särskilt märkligt, eftersom formen är mycket gammal i svenskan. SAOB:s äldsta belegg för *temata* är från 1658 medan det äldsta belegget för *teman* är från 1897. Pluralformen *scheman* är av sent datum och det äldsta belegget i SAOB är från 1923. Men trots att gammal är äldst, skall *tema* (och *schema*) numera följa det svenska böjningsmönstret och böjs som *häfte*, *rykte* och *äpple*. Det heter alltså *ett tema*, *temat*, *flera teman*, *temana* (best. f. pl.).